

Az építészet újmódi emberáldozata

Történelmi és irodalmi példák bizonyítják, hogy az építészet az ósidőkben áldozatokat, gyakran emberáldozatokat követelt. Gondoljunk csak a piramisok építőire vagy Kőmíves Kelemen balladájára. Sokan mondhatják, hogy az építészet ma is emberáldozatok nyomán fejlődik. Ha nem is a tervezők „gyöngye hamrát” keverik a mészbe, de helyzetük, társadalmi megítélésük, közéleti szerepük igenesak hátrányos és elmentmondásos, nincs arányban azzal a lukácsi megállapítással, hogy az építészet minden egyes kornak legfontosabb és szinte egyedüli komplex lenyomata. Évek óta az érdeklődés homlokterében van építészetünk, megítélése azonban igencsak szélsőséges. Egyik pillanatban zsörtölődünk a lakótelep-városok elidegenítő, antihumánus hatásai miatt, a következőkben emlékei épületeink sivárságán keserünk, máskor hozsannázzuk a nagy nehezen megszülető új értékeinket, egekig magasztaljuk a fehér hollóként csak megjelenő reprezentatív palotáinkat. A hátrányos helyzetű építészet hátrányos helyzetű építései joggal igénylik az objektív megmértést, azt az egyáltalán nem túlzó igényt, hogy a kultúra egészében az építészet is kapja meg az őt megillető helyet és szerepet.

Nemrégiben a Magyar Nemzet egyik cikkében azt olvastam, hogy „... ez a műfaj nálunk alig létezik, és erősek a fenntartások vele szemben. Hiszen itt olyan műalkotások megítéléséről van szó, amelyek létrejöttében a külső tényezőknek (társadalmi, gazdasági, bürokrácia stb.) meghatározó szerepe van, az építészművészet mozgáskorlátai összehasonlíthatatlanul kisebbek, mint bármilyen más művészet.” Majd később így ír az elemző: „Igazán akkor lehetne megítélni, hogy ki mire képes, ha szabadon, az összes kényszerítő tényező (építetető, beruházó, kivitelező stb.) figyelembevétele nélkül lehetne tervezni”, ám ő is pontosan látja és tudja, hogy „Építési csak szervert, társadalmi keretek között lehet, ezáltal korlátok közé szorítva, kompromisszumokra kényszerítve, az alkotó fantáziát „cenzurázva”.

Raadásul az építészet folyamataiból a nyilvánosság meglehetősen kizárt. Az utóbbi időben ugyan tudunk példákat pályázatok nyilvános bemutatásáról, közösségi vitákról és kétségtelen, hogy a tömegkommunikációs eszközök is egyre többet foglalkoznak építészeti kultúránk hagyományával, helyzetével és feladataival, de ez vajmi kevés. Azt sem vonhatja kétségbe senki, hogy kevés olyan országa lehet a földkerekségnek, ahol az egy főre eső kiváló építész száma meghaladná a mienket. S mégis, nehezen mozdul ez a rendkívül összetett és bonyolult struktúra. A rádió a nyáron jeles építész bevonásával tízperces interjúsorozatot sugárzott, melynek összefoglaló „képzeltbeszélgetését”

Visy László műsorvezetésével az elmúlt hét péntekjén a kora délutáni órákban tűzte műsorára a Petőfi-rádió. Borvendég Béla, Csete György, Farkasdy Zoltán, Finta József, Horler Miklós, Polonyi Károly és Vámosy Ferenc olyan kérdésekre keresték a választ, mint a jelenlegi épített kör-

nyezet erényei és hiányosságai; az építészeti hagyományok (stílus, karakter, nemzeti építészet stb.); az oktatás, vizuális nevelés és építészeti ismeretterjesztés, valamint az építészet helyzete, presztízse.

Valamennyien megegyeztek abban, hogy minden elmentmondás, félreértés és torz örökség ellenére az építészet kulturális érték, a társadalom műveltségének része, a teljes emberi világ kitörölhetetlen összetevője. Kialakult azonban egy új viszony az utóbbi évtizedekben, s ma már sok elidegenítő közvetítő elem hatására az emberek tömegei nem érzik magukénak az új épületeket. Az építészeti felelőssége így rendkívüli mértékben megnőtt, mert mindenfajta nehézség ellenére megícsák igaz, hogy egy-egy ország építészeti kultúrája annak a nemzetnek és egy adott kornak szellemi és anyagi lenyomata. Szó volt ebben a sokrétű és szerteágazó fiktív beszélgetésben a társadalmi és egyéni megrendelő torzulásairól, az alpresztízsről, az építészeti gyermekbetegségekről, a gyors fejlődés és egy hamis verseny okozta torlódásokról. Elmondták véleményüket vezető építészeink a műemlékekhez kötődő nemzeti viszonyról, az építészet által akkumulált múltrol, a népi építészet történelmi változásairól és

az új-reprezentatív épületeink „érzelmi funkcionális-musaról”. Megállapították, hogy az építészet szerepe és felelőssége kizárólag bizalom alapulhat. Nem hatalomra vágnak tervezőink, szolgálni szeretnék építészet és társadalom kölcsönös megegyezésen alapuló akaratát. Ennek viszont feltétele, hogy az ütköző érdekek közös eredője jó irányban koncentráldjék, hogy legyen becsülete a tervezőnek munkahelyén, a szakmában és a közvéleményben egyaránt, s a társadalmi közfelfogás igényelje és bátorítsa törekvéseiket.

Eppen két esztendeje, hogy Szegeden országos konferenciát tartottak Építészeti kultúra — környezet-kultúra címmel. Ha most számadást készítenénk, ez a rádióműsor is a pozitív serpenyőbe kerülne, abba, amely nem csupán „el szeretné adni” az új objektumokat, megmagyarázná a nehézségeket, s nem elisméréseket igyekszik szidolozni a tervezők mellé, hanem a társadalmi nyilvánosság asztalára igyekszik tenni a gondokat és eredményeket, a szakma belső problémáit és valamennyiünk érdekét. Hogy minél kevesebb legyen építészeti kultúránk emberáldozata.

Tandí Lajos

Vita a tudomány és gyakorlat kapcsolatáról

Beépülni az innovációs láncba

Az agrárkutatás az 1970-es évek elejétől jelentős mértékben igyekezett beépülni az innovációs láncba. Az agrárterületeken — az egyre súlyosbodó közgazdasági feltételek ellenére — a termelés színvonalának növelését ez a tény hathatósan elősegítette. Az agrártermelés színvonal-növekedését számosan és sokféle módon elemezték már. En most ezt a témát három oldalról igyekszem megközelíteni.

1. Hazai agrárkutatásunk — minden hiányosság és nehézség ellenére — korszerű, és a termelésben felhasználható eredményeket produkált. Nemzetközi kapcsolatai révén és a felsőbb szűkezők helyes döntései alapján honosította a legjobb, idehaza is kiválóan termő fajtákat, és a legfejlettebb technológiákat. 2. Helyes politikai és gazdaságpolitikai döntések segítették elő a termelési viszonyok szüntelen fejlődését a mezőgazdaságban. Nemcsak a legfejlettebb technikat alkalmazni képes nagyüzemek és azokon belül jól szervezett termelőegységek alakultak ki, hanem létrejöttek a vállalatok önállóságát nem csorbító, a szakosított termelést szervező horizontális szervezetek, a termelési rendszerek, valamint a vertikális szervezetszervező egyesületek, vállalatok is. Az utóbbiakban gyakran már a kutatás is integrálódik bizonyos értelemben. A horizontális és vertikális szervezetek jelentősége nemcsak a szervezésben, hanem abban is van, hogy a hazai és a

nemzetközi agrár- és műszaki kutatási eredményeket üzemek fölötti szervezésben ültetik át gyorsan és maradéktalanul a termelésbe. Tehát betöltik azt az elengedhetetlen transzmissziós szerepet, amelyet a kutatás a sok ezer üzem esetében — minden központi határozat ellenére — sohasem tudott volna. És még egy idevonatkozó, kiemelkedő jelentőségű tény: hazánkban a háztáji és kisgazdák gazdaságok termelése szervesen integrálódhatott a korszerű nagyüzemekbe. 3. Jól megalapozott gazdaságpolitikai és pénzügyi döntések lehetővé tették a legkorszerűbb technika, a növényvédőszer, a műtrágya és más termelőeszközök vásárlását, importját.

A Dél-Alföld agrárkutatást végző intézményei — profiljuknak megfelelően — országos feladatokat látnak el, a termeléssel való kapcsolatuk és hatásuk is országos. A hazai növénytermesztési-kertészeti kutatás — nemesis- és természettechnika — jelentős bázisai ezen a tájon vannak.

A kutatás legfőbb területe a nemesis, mindenekelőtt a gabonafélék, rizs, olajnövények, egyes ipari növények, lucerna, gyeplék, kertészeti és fűszernövények, szőlő, fajok és hal. Az itt nemesisített fajok fajtái a hazai szántóföldi, kertészeti és szőlőtermesztésben jelentős, esetenként döntő hányadot képviselnek. Az említett fajok és fajták természet-technológiai, tenyésztési kutatásai is a régióban folynak, melyekhez öntözési, takarmányozási vizsgálatok kapcsolódnak. Az agrárkutatás még kiegészül szerényebb volumenű ökonómiai kutatásokkal. Ezek felsorolását nem csupán a tenyésztés indokolja, hanem az is, hogy számos és jelentős tényező ezek szerint differenciálódik, mindenekelőtt a megemlíteni szándékolt fogadókészítés.

A nemesis eredményeit, a jó fajták vetőmagját általában szívesen fogadják, mint a termelésben legkészenfekvőbb eredményességi tényezőt. Azonban, hogy mely fajtának van ilyen értelemben zöld útja, az nem minden esetben a gazdaság, illetve az azok igényei ösztönözött termelési rendszerek döntésétől függ. Sokszor máson múlik, így például a termelő-forgalmazó vállalatok megítélésétől, a rakatári készletektől, szimpátiától vagy antipátiától, a felkapottságtól stb. Hasznos és előnyös lenne különösen a szubjektív tényezők kiküszöbölése. Az agrotechnikai kutatási eredmények fogadókészsége messze elmarad a fajtákétól, az ökonómiaiak pedig még inkább. Ez annak ellenére is így igaz, hogy a termelési rendszerek az előbbiekből számos adatot adhatnak, és sokat tesznek a fajtaspecifikus természet-technika alkalmazása érdekében. A termelés és annak gazdaságossága növelésében mégis itt kínálkozik a legnagyobb lehetőség.

A kutatás érdekeltisége évtizedek óta a nemesishez, fajtafenntartáshoz kötődik. Ez a forgalmazott elítelté mag után terített fajtafenntartói jutalékban testesült

meg. A kutatás többi területének érdekeltiségeről nemigen beszélhetünk. A termelésnek gazdasági érdeke fűződik a jobb, többet termő fajtákhoz, ezek természet-technológiájához. Ez azonban nem kerül számszerűsítésre, persze egykönnyen nem is becsülhető az előny. Jóllehet a fajtafenntartói jutalék felosztása az intézetek-re van bízva, mégis rendezettebb lenne, ha a más területeken dolgozó kutatók, netán vezetők is személyesen érdekelték lennének a kutatási eredmények termelőerővé tételében.

Több éves vajúdas után az elmúlt év nyarán megjelent a rendelet a fajtahasználati díjról, majd egy hónappal ezután a nemesisített növény-fajták után járó fajtahasználati díj fizetéséről. Ezek intézkednek a fajtahasználati díj mértékéről, a fajta-jutalék arányáról, továbbá arról, hogy a fajtahasználati díjat a szaporítóanyag árába kell beépíteni. A rendelet lényege, hogy a fajta-jutalékkal — a korábbi fajtafenntartói jutalékhoz hasonlóan — megteremthető a nemesisített érdekelt, továbbá a jelentős fejlesztési alap révén megvalósul az intézeti érdekeltég. A sok előnyvel kecsegtető határozatnak mégis vannak bizonytalan pontjai, amelyek esetenként komoly problémát jelenthetnek intézeteinkben. Ilyen többek között, hogy a kertészeti fajok közül a paradicsom, a paprika, a saláta és a retek esetében, gabonánál főleg a búzánál a nemesisített fajtajutaléka jóval kevesebb lesz, mint korábban a fajtafenntartói jutalék. Ez kedvezőtlenül befolyásolhatja a kutatói érdekeltéget. Komoly gondot okoz az exportált szaporítóanyag utáni fajtahasználati díj, mert a kutatás nem érdekel a minél nagyobb export elérésében. Amíg a fajtafenntartói jutalék fizetése korábban automatikusan történt, a fajtahasználati díj érvényesítése rendkívül nehéz. Mindezek az intézkedések összességében mégis az intézeti érdekeltég megvalósulását segítik elő. Ugyan-olyan elég jelentős fejlesztési alap képződhet, ha képesek a szerződéseket megkötni, a vetőmagtermesztést és -forgalmazást nyomon követni.

Még két felvetés. A gyakorlati való kapcsolat nehézségét jelenti, hogy a Kecskeméti Szőlészeti és Borászati Kutató Intézetnek, az állományok megkésve — néha három évvel később — küldik adataikat az ottani törzsváltványokról, tartamkísérletekről és fajtajelöltekről. Ha az állományok a költségvetési támogatást az intézetten keresztül kapják, ez a probléma megoldódna. A másik, hogy a Dél-Alföld agrártudományi intézetei távol vannak az egyetemektől. A gyakorlattal való közvetett kapcsolat elmélyítését segítené, ha az oktatásban a kutatók az eddiginél nagyobb számban vehetnének részt.

Szánier Imre,
a Gabonatermesztési
Kutató Intézet
főigazgatója

Zavar és harmónia

ITTHONI tévéjátékokról és filmekről is szó esett a rádió kulturális hetilapjának (Gondolat-jel) legutóbbi adásában. Mikor is a műsorvezető, Györfly Miklós egy asztalhoz ültette Horvát Jánost, a tévé külföldről származó filmjeit felelős emberét, és két kritikust, Bárony Évát (Esti Hírlap) és Székely Jánost (Élet és Irodalom). Horvát János közbevetőleg elmondta: jó-jó, a külföldről vásárolt programok olyanok, amilyenek, bezzeg a hazai termés! És nem volt módja ellentmondani senkinek. Mert hisz közbevágni legföljebb a műsorvezetőnek lehet, szabad, illik, kell. Ha nem ért egyet. Ha Györfly Miklóst jól ismerem, föltételezem, nem értett egyet. Am a beszélgetés másról szólt, s nyilván nem akarta elterelni a figyelmet. Pedig ha az ember hétről hétre ott gubbaszt a készüléke előtt, egészen világosan látja, hogy a hazai termés — egyáltalán nem: bezzeg...

A rádiós műsorban Bárony Évát nem hagyták gondolkodni, kapásból kellett sorolnia olyan külföldi (férc)műveket, amelyeket az utóbbi hetekben — inkább ne látott volna. Ha nekem gondolkodás nélkül kéne előpattantani egyetlen címet, amely közelmúltbeli, remek hazai tévémű volt, bizony meg sem tudnék mukkanni.

Az e heti „betevőre” persze emlékszem. De a Majd bejössz, Pistám című, Erdélyi Sándor írásából készült tévéjáték — sajnos nem volt remekmű. Nagyon vártuk, mert hárommondatos tartalomismertetése azt sugallta, mai valóságunkról lesz szó. Ez pedig tévéjátékban régóta és még mindig hiánycikk. Gyárigazgató „Pistám” történetét megtekintve viszont egyértelművé vált: ez bizony legföljebb a tegnapi, vagy a teg-

napelőtti valóságunkból mutat egyet-mást, azt is összefogó erők nélkül, amúgy odavetve egynemely bíráló közéleti közállapotaink untig ismert ellentmondásairól és ezek embert rontó hatásáról. Az évtizedekig igazgatói pozícióra várovgató, ám abba belesöp-penve ügyetlennek mutakozó vezető személyes- és közviszontagságai persze érdekesek lehetnének — kevéssé felszínes megközelítésből. De — amennyire tudom — gyáraink élén állók körében manapság már semmiképpen nem az a fő kérdés, „jó ember” az illető, igyekvő és tisztességes, avagy nem. Egyre inkább a konkrét alkalmasságon, hozzáértésén áll vagy bukik az igazgató-sors, s az illetők „jó-ságát” sokkal kevésbé firtatjuk, mint akár néhány éve. Ha a szakmai teljesítő-képesség nem megfelelő, emberbaráti és szociális szempontok kevéssé védik manapság a vezetőket. Vagy igen? Akkor viszont erről kéne egy jó tévéjátékot csinálni! Remélem, majd belevőnk...

HAZAI, szűkebb hazai munkát, a szegedi stúdió portréfilmjét láthatta, aki láthatta csütörtökön délután. Pontosan: kora este, negyed hétkor. Szeckő Tamás intézetében ilyenkor általában a „nézettség” minimumát regisztrálják. Mert az emberek ilyenkor (még vagy már) nem néznek tévét! S ezt azért szükséges leszögezni, mielőtt bármit mondanánk a Portré — háttérben virágokkal című filmről, mert úgy tetszik, a műsor-szerkesztők „műveken kívüli” szempontok alapján rakosgatják (még mindig) az egyes programokat. A „nagytevő” számos balul sikerült, sematikus, semmitmondó képzőművészeti „riport-portré”-szerűségei rendre a csúcsidőbe, vagy legalább az „értelmiségi-nézett-

ség-időbe” kerülnek; a kortazi stúdiók munkatársai meg akár fejre állhatnak, akkor sem verekszi be magát az arra érdemes munkájuk sem a fődíjbe!

A Szegeden élő grafikus, a világot megjárt, s munkájával világgrangot szerző tudományos illusztrátort, Richter Ilonát bemutató film korántsem volt hibátlan. Úgy tetszett, a művész nem tudott szabadulni a kamerák feszélyező hatásától, nagyon, túlzottan is készült, megszólalásai ezért — mondanivalói érdekessége, tisztessége, megzivilen-dősége ellenére — kevéssé oldotta a sikeredek. Am a tévészerepléssel járó feszélyeztettség is átsütött harmóniára törő lényének vonzása, szépségre érzékeny egyéniségének megejtő varázsa. A természetközben élő, „ahogy a csillag megy az égen”-dolgozó ember példájának sugárzása minden egyéb hatásnál elevenebb volt ebből a filmből. Ezért találok szükségtelen „költ-ségkímélő” kicsinyességek az ilyen produkciók szemmel látható szegényességét. Az effajta televíziós példaadás megérdemelné, hogy a hatás minden eszköze bevetessen. S a hosszú ideig külföldön dolgozó, éveket és aprólékos munkát-figyelmet a tengermélynek szentelő művész produktumának illusztrálásához — ne csak egyetlen tengert ábrázoló képeslap adassék... Ezúttal talán megérte volna elmenni akár a helyszínre, a tengerhez; sokkal inkább, mint számos rissz-rossz kalandfilm forgatása ürügyén!

E szerény költségű, ám sok értéket mutató filmet László Gyöngyi rendezte, Balázs Iván fényképezte, nagyon szépen, amit itthon lehetett, Homokvilág flóráját és faunáját; a forgatókönyvet Tandí Lajos írta.

Sulyok Erzsébet

Koncert az aulában

Ma, kedden este fél 8-kor a JATE-klub rendezésében az Ensemble di Venezia ad hangversenyt az egyetem központi épületének aulájában. Az együttes 1972-ben alakult, Giovanni Guglielmo hegedűművész, Aleardo Savelli brácsaművész, Adriano Vendramelli gordonkaművész és Mario Pitzianti kezdeményezésére. Felállásának sokrétűsége lehetővé teszi, hogy széles körű repertoárt állítsanak össze. Részt vesznek olasz és nemzetközi fesztiválokon. Koncerteztek Svájcban, Franciaországban, az NSZK-ban, Ausztriában, Belgiumban, Svédországban, Lengyelországban, Szovjetunióban — és Magyarországon. Műsorukon Galuppi, Tartini, Vivaldi, Rossini, Bottesini és Solisti kamaraműveit mutatják be.